

CZU: 336.531.2:378

METODE ALTERNATIVE DE FINANȚARE A STUDIILOR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

Olga CONENCOV

Academia de Studii Economice a Moldovei

La etapa actuală, finanțarea publică a studiilor în învățământul superior nu este suficientă pentru asigurarea unei pregătiri calitative și competitive, iar resursele financiare personale ale populației sunt prea modeste pentru a achita taxele de studii în corespundere cu costurile financiare reale suportate de instituția educațională. În acest context, reieșind din tendințele profilate pe plan internațional, apare necesitatea căutării unor metode alternative de finanțare a studiilor, în vederea dezvoltării capitalului uman educațional autohton și în contextul ameliorării calității vieții.

Cuvinte-cheie: *finanțarea învățământului superior, contract de capital uman, fond educațional, obligațiune cu impact social.*

ALTERNATIVE METHODS OF FINANCING STUDIES IN HIGHER EDUCATION

At present, public funding for higher education studies is not sufficient to ensure qualitative and competitive training, and the personal financial resources of the population are too modest to pay for the study fees in line with the real financial costs incurred by the educational institution. In this context, based on the internationally developed trends, there is a need to seek alternative methods of financing studies, in order to develop the local educational human capital and to improve the quality of life.

Keywords: *higher education funding, human capital contract, education fund, social impact bond.*

Introducere

La etapa actuală, practic în toate statele lumii finanțarea studiilor în învățământul superior reclamă căutarea „mecanismelor inovative”. În scopul extinderii participării la învățământul superior, sunt identificate mai multe abordări ale tipurilor de finanțare: creșterea finanțării publice a studiilor în ÎS, în timp ce se percep taxe mici; perceperea unor taxe de studii mai mari, dar cu mecanisme îmbunătățite în ce privește acordarea burselor și împrumuturilor; extinderea sectorului privat de ÎS pentru a reduce presiunea asupra finanțării publice; diversificarea surselor de finanțare a studiilor în ÎS prin utilizarea unor metode inovative. O alternativă (în opinia noastră, cu caracter revoluționar pentru Republica Moldova) presupune utilizarea **Contractelor de capital uman** (HCCs – human capital contracts) și a **Obligațiunilor cu impact social** (OIS – social impact bonds), testate pe plan internațional, care oferă piețelor private posibilitatea ca, prin intermediul instrumentelor financiare, să fie mai implicate în finanțarea învățământului superior.

Abordări teoretico-științifice

Contractul de capital uman reprezintă un contract, prin care persoana fizică încredințează o parte din veniturile sale viitoare, pentru o perioadă de timp specificată, în schimbul capitalului necesar, la moment, pentru finanțarea educației și instruirii sale. Aceste contracte reprezintă o soluție în cazul când alte surse de finanțare, cum sunt familia și economiile personale, devin insuficiente [5, p.37]. În același timp, acestea exclud marginalizarea persoanelor din pătura socialmente vulnerabilă.

Platforma pentru dezvoltarea contractelor de capital uman a fost creată urmare a transformărilor radicale ale sistemului financiar din anii 80-90, și anume: apariția fondurilor mutuale de toate tipurile și creșterea capitalului disponibil. Existența fondurilor mutuale industriale și posibilitatea grupării activelor în comun și vânzarea acestora separat au schimbat ideea propusă de Milton Freedman, în conformitate cu care relațiile necesită a fi stabilite doar între un investitor și o persoană fizică. În noua realitate financiară, relațiile sunt stabilite între grupuri vaste de investitori (clustere) și un număr mare de studenți. În opinia noastră, recunoașterea faptului că capitalul uman educațional reprezintă un activ foarte prețios ar trebui să orienteze companiile să investească în viitorii specialiști, unii chiar și potențiali angajați ai respectivelor companii.

Utilizarea contractelor de capital uman reprezintă o extensie naturală a tezelor afirmate de Davis și Meyer (2000) referitor la **interacțiunea care urmează să apară între piața financiară și persoanele fizice** [2]. Respectiv, capitalul uman va fi recunoscut ca un activ foarte valoros, iar piața va investi și va negocia cu referință la acest activ. Creând premisele necesare, aceste contracte, utilizate în scopul finanțării investițiilor în învă-

țământul superior, ar aduce beneficii financiare și sociale. Ideea utilizării HCC-urilor a fost pozitiv acceptată în SUA și a trezit interesul și altor state. Spre exemplu, Australia a preluat anumite elemente ale HCC-urilor, deși aceste instrumente poartă mai mult caracter de împrumut.

Contractul de capital uman poate lua forma unei opțiuni sau, exact formulat, *opțiune de capital uman* (HCO – human capital options). HCO poate fi de tip Call sau Put și poate avea maturitate diferită [5, p.85]. Mecanismul de funcționare al unui contract începe cu stabilirea unor parametri:

- mărimea venitului pe care persoana fizică dorește să-l vândă;
- perioada de timp;
- rata de actualizare. Dat fiind faptul că contractul se încheie între vânzător și cumpărător, rata de actualizare poate fi stabilită la discreția lor, pornind de la ideea că această rată ar trebui să reflecte riscul asociat fluxurilor de venituri;
- prețul de lovitură (strike price) – prețul la care posesorul opțiunii are dreptul să vândă;
- prima achitată de către persoana fizică la momentul semnării contractului pentru dreptul de a vinde venitul său. Aceasta reprezintă costul opțiunii.

În același timp, statul poate realiza emisiuni ale contractelor de capital uman. În acest caz, participanții la contract nu vor fi studenții și investitorii, ci statul și investitorii. Acest contract poate fi atractiv pentru investitori, deoarece aceștia vor avea un contract încheiat nu cu o multitudine de persoane fizice, ci cu statul, care cu maximă siguranță își onorează obligațiile.

Utilizarea contractelor de capital uman necesită crearea unui *fond educațional (FE)* (acesta poate fi înțeles ca un portofoliu de contracte de capital uman). Mecanismul funcționării FE este prezentat în Figura 1.

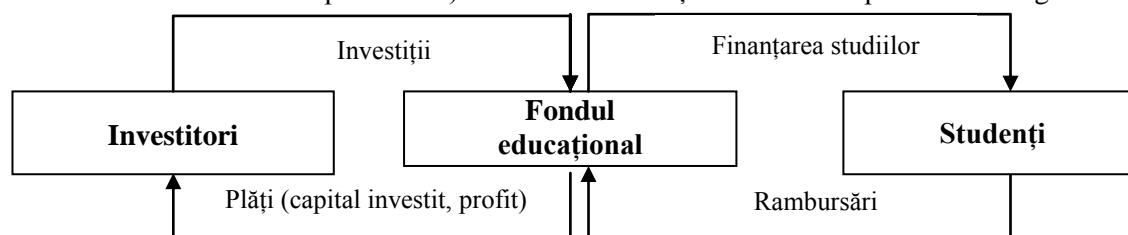

Fig.1. Mecanismul funcționării fondului educațional.

Sursa: adaptare de autor în baza sursei [6].

Conform Figurii 1, investitorii (corporații, fundații, persoane fizice, universități) inițial plasează lichidități în fond. Guvernul sau alte instituții publice ar putea la fel investi în fonduri educaționale. În continuare, FE finanțează cheltuielile (costurile de școlarizare, cheltuielile de trai, costurile unui stagiu etc.) ale persoanelor selectate. Transferurile de bani din FE pot avea loc sub formă plăților forfetare sau regulate, în funcție de necesitățile financiare ale studenților. Rambursarea împrumutului începe concomitent cu angajarea în câmpul muncii; astfel, studentul plătește un anumit procent stabilit anterior din venitul său brut, în funcție de posibilitățile sale financiare.

Un FE este, de obicei, construit ca o entitate juridică independentă. Fondurile educaționale pot fi diferite (Fig.2).

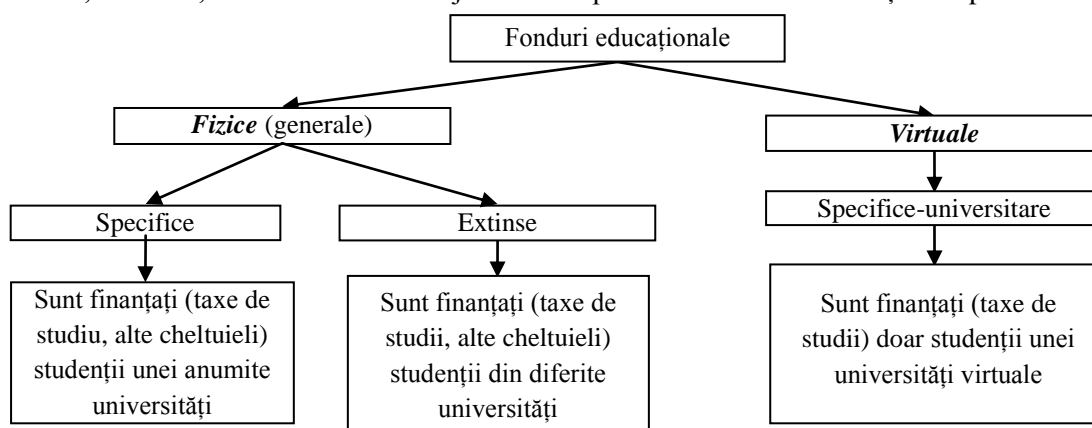

Fig.2. Tipologia fondurilor educaționale.

Sursa: elaborată de autor în baza sursei [4].

Un FE *fizic* (general) presupune că un grup de investitori va finanța un grup de studenți, creând un portofoliu de contracte de capital uman. Acest tip de fond este denumit fizic, deoarece capitalul fizic este, efectiv, transferat de la o parte (FE) către altă parte (student). Fondurile educaționale generale pot fi: *specifice* și *extinse*. În cazul unui fond educațional *specific* sunt finanțați studenții unei anumite instituții de învățământ superior. Astfel de fond poate fi numit ca și universitatea ai cărei studenți sunt finanțați (de exemplu: „Fondul educațional al Academiei de Studii Economice”). Existența *de facto* a fondurilor specifice contribuie la soluționarea problemei privind finanțarea educației. Astfel, se creează un avantaj important – atractivitatea sporită a instituției, ceea ce va conduce în final la creșterea competitivității instituției respective. Spre exemplu, în Germania sunt funcționale fondurile educaționale ale: Universității Tehnice din München, ale Universității de Științe Aplicate din München, ale Școlii de Business, Finanțe și Management din Frankfurt etc. Motivația de a investi într-un fond educațional este argumentată de beneficiile investitorilor (corporații, fundații, persoane fizice, universități, stat):

- acces la resurse umane calificate în vederea recrutării potențialilor angajați;
- crearea unei imagini pozitive (investiția în educație este apreciată de angajați, consumatori și societate);
- obținerea rentabilității financiare (RIR, recuperarea investiției).

Conceptul de *fonduri educaționale virtuale* diferă oarecum de cel al fondurilor fizice. Cuvântul „virtual” presupune lipsa, în formă fizică, a unei entități juridice. HCC-ul unui fond virtual va acorda studentului dreptul de a studia (pentru moment) la universitate *gratuit*. Acest lucru poate fi înțeles ca o suspendare a taxelor de studii. În schimb, după absolvire (ca și în cazul FE fizice), studentul rambursează universității o cotă-parte din veniturile sale viitoare.

O altă metodă alternativă de finanțare a învățământului superior presupune utilizarea *obligățiunilor cu impact social (OIS)*, ca formă a investiției sociale. În general, investițiile sociale sunt în vizorul Uniunii Europene de la adoptarea Agendei de la Lisabona (2000). Prin investiții sociale se înțelege că cheltuielile sociale pentru educația de astăzi vor fi recuperate, la un moment dat în viitor, printr-o creștere economică și o angajabilitate mai mare [3, p.2]. De exemplu, o educație calitativă poate avea ca rezultat, în viitor, o forță de muncă mai eficientă și mai competitivă care să achite mai multe impozite și să solicite mai puține prestații sociale. OIS presupun utilizarea resurselor financiare private pentru finanțarea activităților care generează beneficii sociale, însoțite de o anumită rentabilitate financiară. Obligățiunile cu impact social diferă de cele tradiționale prin faptul că oferă o flexibilitate mai mare în ce privește rambursarea, rate ale dobânzii mai mici și presupun un risc mai mare. Cu toate acestea, rămân o investiție: se așteaptă ca fondurile alocate să fie recuperate de investitor cu o rentabilitate sperată. Investitorii în obligațiunile cu impact social mizează să obțină, pe termen lung, o rată de rentabilitate echivalentă cu a altor investiții cu niveluri similare de risc. Cu toate acestea, respectivele instrumente financiare constituie o categorie inovativă de investiții, permițând investitorilor să diversifice portofoliile investiționale. Mai mult decât atât, unii investitori pot, astfel, să-și manifeste atitudinea civică (în binele societății) și să-și crească reputația. Utilizarea OIS, în condiții de deficit de finanțare, poate soluționa problemele cu care se confruntă sistemul autohton de învățământ superior.

Obligațiunile cu impact social sunt folosite, de regulă, pentru a injecta fonduri private în programe publice, iar investitorii privați își asumă riscuri pentru proiectele de învățământ public. Dacă sunt de succes, investitorii sunt rambursați cu un randament mai mare din partea guvernului, ca emitent prioritar al acestui instrument financiar, transformând astfel tranzacția de finanțare a educației într-un *proiect de finanțare bazat pe performanță*.

Investitorii sunt identificați drept „investitori sociali”, care își plasează fondurile atât în obiecte economice, cât și în cele sociale. În calitate de investitori sociali pot fi organizațiile filantropice, fondurile de pensii, fondurile mutuale, persoanele cu venituri mari, societățile de asigurări etc. În vederea extinderii categoriilor de investitori, în condițiile în care Republica Moldova este afectată puternic de fenomenul migrației, pot fi dezvoltate anumite relații de colaborare cu diaspora. Federația Rusă, Italia, Portugalia, Franța, Grecia, Irlanda sunt țările în care se află cei mai mulți moldoveni. Migranții internaționali și generațiile lor succesive doresc adesea să păstreze legăturile cu țara lor de origine și să sprijine dezvoltarea ei. Unul dintre mecanismele posibile de aplicat în vederea *atragerii resurselor financiare în învățământ* ar putea fi *obligățiunile emise de guvern* în monedă națională, dar achiziționate de cei din diasporă, care ar fi dispuși să accepte o rentabilitate mai mică decât cea comercială pentru a sprijini dezvoltarea și (foarte important) să-și asume și orice risc de schimb valutar.

În acest proces este necesar un „intermediar”, centrul care conectează toate părțile implicate. Acest rol este jucat, de obicei, de *instituțiile financiare private sau publice* care ar emite obligațiuni conform contractului încheiat între investitor și guvern.

De asemenea, în modelul OIS sunt incluși „consultanți” care evaluează, oferă îndrumare în stabilirea și implementarea criteriilor de performanță între furnizor și investitor.

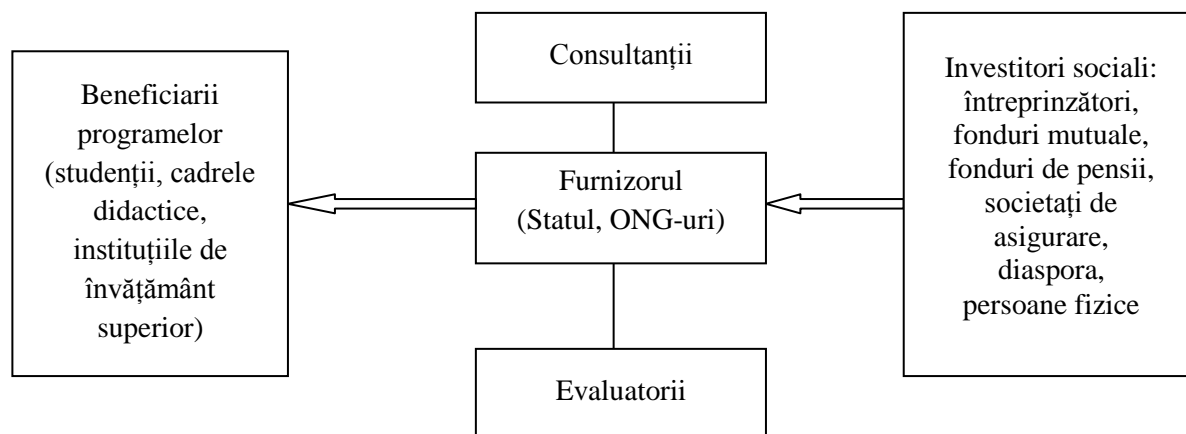

Fig.3. Modelul OIS aplicat în vederea finanțării studiilor în instituții de învățământ superior.

Sursa: elaborată de autor în baza sursei [3].

Alături de consultanți ar putea fi „evaluatorul”, al cărui rol ar fi să concluzioneze dacă obiectivele sunt sau nu realiste. În cazul în care proiectul a fost considerat de „succes” pe baza acordului contractual pre-determinat, investitorii sociali și-ar recupera investiția, cu o rată a dobânzii achitată de către guvern. În cazul în care obiectivele nu au fost îndeplinite, nu guvernul, ci investitorii sociali ar suporta pierderi.

Concluzii

În prezent, aceste metode alternative de finanțare (utilizarea contractelor de capital uman sau a obligațiunilor cu impact social) par a fi dificil de implementat în condițiile Republicii Moldova, din lipsa unui cadru legislativ corespunzător, a unei piețe financiare dezvoltate, a unui cadru normativ, dar și a unei culturi investiționale coerente etc. În Republica Moldova există anumite probleme ale pieței de capital, care creează impedimente în funcționarea și dezvoltarea procesului investițional, importante fiind: reglementarea excesivă; lipsa diversității de instrumente financiare; nivelul scăzut al încrederii populației în piața de capital; insuficiența unei transparențe informaționale privind valorile mobiliare și emitenții acestora etc. În condițiile unei piețe de capital ineficiente, se reduc enorm posibilitățile intensificării procesului investițional [1, p.187]. Ținând cont de faptul că piața de capital autohtonă se reformează după modelul european, diversificarea instrumentelor financiare și utilizarea acestora în scopul finanțării educației reprezintă o soluție în vederea dezvoltării capitalului uman și, implicit, îmbunătățirii calității vieții. Metodele alternative de finanțare a învățământului oferă soluții pentru:

- 1) eficientizarea gestiunii resurselor financiare;
- 2) sporirea volumului de resurse financiare necesare sistemului de învățământ superior;
- 3) accesul nediscriminatoriu al populației (indiferent de statutul social) la instituțiile de învățământ superior etc.

Dat fiind faptul că la moment nu sunt create condițiile necesare pentru implementarea metodelor alternative de finanțare a investițiilor în capitalul uman educațional, considerăm oportună crearea unui cadru legislativ corespunzător, dezvoltarea pieței financiare și a culturii investiționale, dezvoltând astfel premisele necesare pentru ca în Republica Moldova să fie utilizate obligațiunile cu impact social și contractele de capital uman.

Referințe:

1. CONENCOV, O., BANTAȘ, N. Valorile mobiliare primare – instrument de finanțare a activității agenților economici din Republica Moldova. În: *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*. Conferință științifică internațională, 25-26 septembrie 2015. Chișinău: ASEM, 2015, vol. II, p.182-189. ISBN 978-9975-75-768-3
2. DAVIS, S., MEYER, C. When land was ... for talented people. In: *Future Wealth*. Boston: Harvard Business School Press, 2000, p.21.
3. European Parliament. *Social impact bonds Private finance that generates social returns*, www.europarl.europa.eu/EPRS/538223-Social-impact-bonds-FINAL.pdf
4. KOUCKÝ, J. *Reforms of higher education funding in the Czech Republic*, 2012. www.eua.be/Libraries/funding-forum/EUA_Koucky_article_web.pdf?sfvrsn=0
5. LLERAS, P.M. *Investing in human capital. A capital markets approach to student funding*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 224 p. ISBN 0521828406
6. SCHMUTZLER, D. *Instruments for Private Higher Education Financing: as Practical Solutions to Market Failure*. Prague, 2007. 134 p.

Prezentat la 10.11.2017